

Μορφολογία της ευρωπαϊκής μουσικής I

Πληροφορίες μαθήματος

Περιεχόμενο μαθήματος

Στο πρώτο εξάμηνο του ετήσιου αυτού μαθήματος εξετάζονται ποικίλες περιπτώσεις κανόνος, φούγκας και χορικού πρελουδίου, οι μορφές των παραλλαγών, του μενουέττου και του scherzo, οι κυριότερες παρατακτικές μορφές (η τριμερής μορφή, η σπειροειδής μορφή, η μορφή του ρόντο και αυτή του ροντώ), καθώς και οι διμερείς μορφές των χορών της σουίτας του μπαρόκ. Τα επιλεγμένα μουσικά παραδείγματα προέρχονται από τις αρχές του 17ου αιώνας μέχρι τα μέσα του 20ού αιώνας και εστιάζονται σε ορισμένες από τις πιο αντιπροσωπευτικές συνθέσεις του μπαρόκ, του κλασικισμού και του ρομαντισμού, προκειμένου μέσα από αυτές να καταδειχθούν επαρκώς τα βασικά χαρακτηριστικά των ανωτέρω συνθετικών τεχνικών και μουσικών μορφών στην ιστορική τους προοπτική.

Όλες οι παρτιτούρες των μουσικών έργων βρίσκονται αναρτημένες στην ενότητα «Έγγραφα» (ταξινομημένες σε υποφακέλους) και το αρχείο «Κατάλογος μουσικών παραδειγμάτων» χρησιμεύει ως γενικό υπόμνημα. Σε ένα δεύτερο αρχείο PDF («Κείμενα μουσικών παραδειγμάτων») παρέχονται συμπληρωματικά τα κείμενα που μελοποιούνται στις φωνητικές συνθέσεις (ή από τα οποία εξαρτώνται ορισμένες ενόργανες συνθέσεις), τόσο στην πρωτότυπη γλώσσα, όσο και σε ελληνική μετάφραση. Ηχογραφήσεις όλων των παραπάνω έργων είναι επίσης διαθέσιμες σε σειρά συμπιεσμένων φακέλων ανά θεματική: [κανόνας](#), [φούγκα](#), [χορικό πρελούδιο](#), [παραλλαγές](#), [μενουέττο / scherzo](#), [παρατακτικές μορφές](#), [σουίτα](#) (απαιτείται κωδικός πρόσβασης, ο οποίος παρέχεται στις παραδόσεις).

Μέθοδοι διδασκαλίας

Στις παραδόσεις ακούγονται και αναλύονται, άλλοτε διεξοδικά και άλλοτε σε πολύ αδρές γραμμές, τα μουσικά έργα που αποτελούν την ύλη του μαθήματος. Με βάση τις κατευθύνσεις που παρέχονται από τον διδάσκοντα, αλλά και με την συνδρομή της προτεινόμενης βιβλιογραφίας, οι φοιτητές οφείλουν να μελετούν τακτικά και τα υπόλοιπα μουσικά παραδείγματα, επιλύοντας τις όποιες απορίες τους στην έναρξη της εκάστοτε επόμενης παραδόσεως.

Μέθοδοι αξιολόγησης

Για το ετήσιο αυτό μάθημα προβλέπονται δύο γραπτές εξετάσεις: μία στο τέλος του χειμερινού και μία στο τέλος του εαρινού εξαμήνου (αμφότερες μπορούν να επαναληφθούν κατά τον Σεπτέμβριο). Οι βαθμοί των δύο επιμέρους εξετάσεων γνωστοποιούνται ατομικά μέσω ηλεκτρονικού μηνύματος (*παρακαλείσθε να βεβαιωθείτε πως έχετε καταχωρίσει ένα έγκυρο e-mail και έχετε ανανεώσει την εγγραφή σας στο e-class στην αρχή ή κατά την διάρκεια του εξαμήνου*): όποιος εξ αυτών είναι προβιβάσιμος διατηρείται επ' άπειρον έως ότου προκύψει προβιβάσιμος βαθμός και στο έτερο σκέλος του μαθήματος (με οποιαδήποτε σειρά), οπότε οι δύο επιμέρους βαθμοί συμψηφίζονται σε έναν τελικό που καταχωρίζεται σε βαθμολόγιο στο my-studies. Επιπλέον, λαμβάνονται υπ' όψιν οι επιδόσεις των φοιτητών σε 2-3 προαιρετικές εργασίες που ανατίθενται κατά την διάρκεια των παραδόσεων.

Δηλώσεις στο my-studies

Όπως αναφέρεται και στον Οδηγό Σπουδών, το μάθημα δηλώνεται τόσο στο Γ' όσο και στο Δ' εξάμηνο (σε ενιαίο βαθμολόγιο, υπό τον ίδιο κωδικό), προκειμένου να μπορεί κανείς να προσέλθει στις εξετάσεις του Φεβρουαρίου (για την Μορφολογία I) και του Ιουνίου (για την Μορφολογία II) αλλά και στις επαναληπτικές του Σεπτεμβρίου (τόσο για την

Μορφολογία I όσο και για την Μορφολογία II). Από το Ε΄ έως το Ι΄ εξάμηνο αρκεί μονάχα μία δήλωση κατ' έτος, στο εαρινό εξάμηνο· εάν κανείς χρωστά την Μορφολογία I, εξετάζεται σε αυτήν στο χειμερινό εξάμηνο και μετά την δήλωσή του στο εαρινό εξάμηνο, εφ' όσον έχει πλέον προβιβάσιμο βαθμό και στα δύο σκέλη του μαθήματος, λαμβάνει αναδρομικά τελικό βαθμό· εάν κανείς χρωστά την Μορφολογία II, κάνει την δήλωσή του στο εαρινό εξάμηνο και ακολούθως προσέρχεται σε εξέταση, ενώ τον Σεπτέμβριο επανεξετάζονται και τα δύο σκέλη του μαθήματος εφ' όσον βεβαίως έχει προηγηθεί δήλωση του μαθήματος στο εαρινό εξάμηνο. Οι επί πτυχίω φοιτητές μπορούν προσέτι να προβαίνουν σε δήλωση και να προσέρχονται εν συνεχεία σε εξέταση τόσο της Μορφολογίας I όσο και της Μορφολογίας II σε οποιοδήποτε εξάμηνο (καθώς και τον Σεπτέμβριο, εφ' όσον έχει και πάλι προηγηθεί μία δήλωση σε ένα τουλάχιστον από τα δύο προηγούμενα εξάμηνα).

Βιβλιογραφία

A. Κανόνες και Φούγκα

Ιωάννης Φούλιας, «Είδη και μορφές της έντεχνης μουσικής στην ιστορική τους προοπτική: Μίμηση και κανόνες / Φούγκα (πρώτο μέρος: τα μικροδομικά στοιχεία) / Φούγκα (δεύτερο μέρος: είδη φούγκας) / Φούγκα (τρίτο μέρος: ιστορική εξέλιξη)», *classicalmusic.gr*, Ιανουάριος – Ιούνιος 2007 (διαθέσιμα στην ιστοσελίδα: <http://users.uoa.gr/~foulias/publnet.html>).

B. Παραλλαγές

Elaine R. Sisman, *Haydn and the classical variation*, Harvard University Press, Cambridge [MA] – London 1993.

William E. Caplin, *Classical form: A theory of formal functions for the instrumental music of Haydn, Mozart, and Beethoven*, Oxford University Press, New York 1998, σ. 216-218.

Ιωάννης Φούλιας, «Το ζήτημα της μορφής του τελικού μέρους στις σονάτες για πληκτροφόρο του Joseph Haydn της δεκαετίας του 1770», *Μουσικολογία* 20, Νήσος, Αθήνα 2011, σ. 110-122 και 135-140.

Βασίλειος Καλαγκιάς, «Μορφή και τεχνική στις ανεξάρτητες σειρές παραλλαγών για πληκτροφόρο του Wolfgang Amadeus Mozart (μέρος Α΄)», *Πολυφωνία* 27, Κουλτούρα, Αθήνα 2015, σ. 128-157, και «Μορφή και τεχνική στις ανεξάρτητες σειρές παραλλαγών για πληκτροφόρο του Wolfgang Amadeus Mozart (μέρος Β΄)», *Πολυφωνία* 28, Κουλτούρα, Αθήνα 2016, σ. 24-85.

Κώστας Τσούγκρας, «Η *Passacaglia* για σόλο πιάνο του Νίκου Σκαλκώτα: Παράδοση και καινοτομία σε ισορροπία», *Πολυφωνία* 18, Κουλτούρα, Αθήνα 2011, σ. 7-28.

Γ. Μορφές μενουέττου / scherzo

Ιωάννης Φούλιας, «Οι μορφές του μενουέττου και του scherzo στο συνολικό πιανιστικό ρεπερτόριο του Joseph Haydn», στο: Γιώργος Σακαλλιέρος και Ιωάννης Φούλιας (επιμ.), *Purcell, Händel, Haydn, Mendelssohn: Τέσσερις επέτειοι* (Πρακτικά συμποσίου, Αθήνα, 27-28 Νοεμβρίου 2009), University Studio Press, Θεσσαλονίκη 2011, σ. 157-171. [βλ. <https://hellenic-musicology.org/wp-content/uploads/2013/10/ConfProc2009.pdf>]

Ιωάννης Φούλιας, *Οι συμφωνίες κατά τις οβιδιανές Μεταμορφώσεις του Carl Ditters von Dittersdorf: Συμβολή στην αποκατάσταση ενός έργου-σταθμού στην ιστορία της προγραμματικής μουσικής*, Παπαρηγορίου – Νάκας, Αθήνα 2015, σ. 123-131, 167-172, 205-210, 254-257, 292-294, 315-319, 347-350, 384-390, 440-443 και 482-486.

Ιωάννης Φούλιας, «Οι μορφές του μενουέττου και του scherzo στο σύνολο της δημιουργίας του Ludwig van Beethoven», στο: Ιωάννης Φούλιας, Κατερίνα Λεβίδου και Ιάκωβος

Σταϊνχάουερ (επιμ.), *Ludwig van Beethoven: 250(+1) χρόνια από τη γέννησή του. Πρακτικά ημερίδας*, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών / Τμήμα Μουσικών Σπουδών, Αθήνα 2021, σ. 38-79.

[βλ. <https://hellenic-musicology.org/wp-content/uploads/2021/12/Beethoven-2021.pdf>]

Δ. Παρατακτικές μορφές

Ιωάννης Φούλιας, «Η τριμερής ασματική μορφή στο έργο του Mozart: δύο κρίσιμες επισημάνσεις», στο: Μάρκος Τσέτσος και Ιωάννης Φούλιας (επιμ.), *W. A. Mozart. Δεκαπέντε προσεγγίσεις*, Νεφέλη (σειρά «Μουσικολογία»), Αθήνα 2008, σ. 168-202.

Ιωάννης Φούλιας, «Αναζητώντας τις απαρχές της τριμερούς μορφής με υβριδική επαναφορά: Clementi και Reicha», στο: Μάρκος Τσέτσος, Γιώργος Φιτσιώρης και Ιωάννης Φούλιας (επιμ.), *Αφιερωματικός τόμος εις μνήμην Ολυμπίας Ψυχοπαίδη-Φράγκου (1944-2017)*, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών / Τμήμα Μουσικών Σπουδών, Αθήνα 2018, σ. 152-155 [βλ. <https://hellenic-musicology.org/wp-content/uploads/2018/09/Psychopedis-tribute.pdf>].

William E. Caplin, *Classical form: A theory of formal functions for the instrumental music of Haydn, Mozart, and Beethoven*, Oxford University Press, New York 1998, σ. 211-216 και 231-235.

Ιωάννης Φούλιας, «Οι μορφές σονάτας και η θεωρητική τους εξέλιξη: Ο τέταρτος τύπος σονάτας (“σονάτα-ρόντο”) και άλλες συναφείς με αυτόν μορφές», *Πολυφωνία 17*, Κουλτούρα, Αθήνα 2010, σ. 96-101.

Ιωάννης Φούλιας, *Οι συμφωνίες κατά τις οβιδιανές Μεταμορφώσεις του Carl Ditters von Dittersdorf: Συμβολή στην αποκατάσταση ενός έργου-σταθμού στην ιστορία της προγραμματικής μουσικής*, Παπαρηγορίου – Νάκας, Αθήνα 2015, σ. 99-107, 160-167, 243-248, 265-270, 350-358 και 477-480.